

Anton Català Gomis

El pintor de murals

JOSEP M. ROVIRA I VALLS,
amb la col·laboració de MIREIA CATALÀ I AGRÀS
Fotografies: Salvador Esparbé

Doble pàgina anterior:
VALLS
Antic despatx de
l'Alcalde a l'Ajuntament
de Valls.

En aquesta pàgina:
ALCOVER
Vestíbul de
l'Ajuntament d'Alcover.
A causa del
deteriorament de la
pintura original per
unes goteres del pis
superior, la seva filla
Mireia i el gendre
Andreu Martró, pintors,
realitzaren una còpia
sobre fusta, ubicant-la
a 10 cm de distància
de l'original, tot
conservant-lo. L'autoria
de la còpia consta a la
banda inferior esquerra
(1987)

A la dreta:
PASSANANT
Altar Major del
Santuari de la Mare de
Déu de Passanant.

Una de les grans diferències que podem trobar entre una ciutat catalana i una de toscana és la decoració de les seves esglésies o dels grans edificis públics i privats. A la Toscana hi abunden els frescos, les grans pintures renaixentistes en la seva majoria, que decoren a bastament les capelles i els monestirs. A Catalunya, majoritàriament, hi trobem menys pintures i més mobiliari: retaules escultòrics o pintats i imatges més o menys acompanyades. Les pintures romàniques, principalment les del Pirineu, però també les de la Catalunya Vella, en són una gran excepció.

Al Camp de Tarragona, en canvi, hi descobrim algunes esglésies amb uns murals gegantins, molt semblants als que hem vist a Florència. La tècnica sovint és la mateixa; la temàtica, sovint també. El que canvia és l'artista i l'època.

Els frescos que ara volem comentar no són renaixentistes, per bé que el seu autor s'hi va inspirar en viu i en directe. L'absis i les parets laterals de l'altar del Santuari de la Mare de Déu de Passanant no té res a envejar, quant a decoració pictòrica, a qualsevol de les esglésies toscanes.

Anton Català i Gomis és l'autor de la majoria de murals de les esglésies del Camp de Tarragona, per bé que també va treballar a altres llocs de Catalunya.

“Era un home d'una curiositat inesgotable: estimava l'ofici, i tot allò que, de lluny o de prop, s'hi relacionava. No en tenia prou en fer el seu quadre, l'emmarcava amb les seves pròpies mans fent-li un marc o bé un tríptic de talla, el patinava, l'ornamentava, li posava petites aplicacions amb full d'or, amb un gust exquisit i un amor absolut per la seva obra, per mal pagada que fos. Recorda l'esperit dels primitius pintors italians que ell, amb justa raó tant admirava, que s'abocaven amb igual perfecció a envoltar una Verge amb l'Infant amb les imatges de les lletanies i de les vides dels sants, constituint, cada una per si sola, una petita obra mestra, tot i tractar-se només d'un simple marc per a una figura d'encàrrec.”¹

Descobrim la seva obra de la mà de les seves filles, que han tingut cura de l'inventari, reproducció i catalogació de l'obra mural de Català Gomis. Al

A la dreta:
Capella del Roser
a Valls.

Museu d'Alcover hi ha tota una sala dedicada a l'artista amb nombrosos exemplars de pintura de cavallet (aquarel·les i olis), pintura sobre coberta ceràmica i una bona quantitat de gravats sobre fusta de boix, tècnica coneguda amb el nom de xilografia.

"Admirava l'art en totes les seves facetes. Tenia una predilecció per l'art del Renaixement, especialment del trescento i el quattrocento. Va fer un parell de viatges a Itàlia dels quals va arribar profundament commocionat. Es va subscriure a una revista italiana d'art, Època, que rebia mensualment i que l'acompanyava sempre que feia nous esbossos.

*Estimava i ens va fer estimar la pintura, l'escultura, l'art primitiu, els clàssics, els impressionistes, els simbolistes... Defensava Picasso, els cubistes i l'art de vanguardia de la seva època amb total decisió, però ell va seguir fidel a un art figuratiu on trobava la seva manera d'expressar i de sentir que arribava a la gent a la qual anava destinada la seva obra, especialment en la pintura mural. Va decorar prop de quaranta esglésies, majoritàriament del camp de Tarragona."*²

Si teniu la sort d'entrar a l'antic despatx de l'alcalde de l'Ajuntament de Valls, o simplement el podeu visitar quan us mostrin la preciosa Galeria de Vallencs Il·lustres, comprovareu que en un pany de paret d'uns 15 metres quadrats hi ha una gran al·legoria val·lenca que omple la sala de llum i de color. Fixeu-vos en el rostre dels personatges que hi surten. A l'esquerra, el poble de Valls: els castellers, els oficis, la seva gent. A la dreta, alguns dels personatges il·lustres que sembla que hagin deixat la galeria citada suara per acompanyar-nos en aquest viatge. Al centre, un doll de riquesa. Us hi podeu atansar per veure de prop la tècnica del fresc amb el traç vigorós amb què l'artista construeix l'escena i com empra els diferents pigments que li donen volum i color. Tot plegat dibuixat en una harmonia que fa que res desentoni del conjunt, realitzat amb un domini de la perspectiva i de la llum admirables.

"El fresc, tal com diu la paraula, es pinta mentre el material que fa de suport (la calç i la sorra) és fresc, o sigui, cal que cada dia es prepari només el tros que es creu convenient pintar. Un cop seca la preparació, al cap d'unes hores, ja no es pot pintar més perquè ja no es produiria la reacció química que fixa per sempre el pigment a la paret. Al dia següent fent coincidir perfectament el dibuix i el color, s'ha de continuar tenint en compte, no només la part executada, sinó tot el conjunt que es pretén pintar aquell dia concret. Com que els murals són de grans dimensions, cal tenir molt clara la composició general i la il·luminació del conjunt ja que el que queda pintat hi queda per sempre, ja no es podrà retocar més. Cal tenir un projecte molt definit i una visió de gran amplitud que pugui anar

*construint, dia a dia, el que serà el conjunt sencer. Això requereix un gran sentit de la composició que el pare dominava amb gran expertesa, des dels petits gravats al boix, de pocs centímetres quadrats, fins als altars majors de les parròquies"*³

Permeteu-me que aturi el relat dels murals per insistir en els gravats al boix, principalment perquè en té molts i molt bons. No és fàcil dominar el burí per gravar la duríssima fusta de boix amb la mateixa destresa amb què s'utilitza el llapis sobre el paper. Aconseguia tanta ductilitat al traç que li permetia expressar el moviment contingut, la dolcesa dels personatges o el clarobscur del volum amb una gran perfecció. Hi ha pocs artistes que hagin arribat a la mestria de Català Gomis en aquest art tan poc divulgat.

Sense moure'ns de Valls, la ciutat que serva més obra de Català Gomis, podem admirar les pintures de la Capella del Roser, que, juntament amb les de Sant Joan –temple en el qual Català Gomis pintà l'altar del Sant Sepulcre– són dues de les joies artístiques de Catalunya. Al Roser hi ha els famosos plafons ceràmics del segle XVII, protegits com a Monument Històric Artístic. Rere l'altar hi ha una magnífica pintura dedicada a la Mare de Déu del Roser, titular de la capella. El fresc ens presenta una composició amb més de seixanta personatges, al centre dels quals n'hi ha set amb un rostre familiar i conegut: el pintor hi representà les seves tres filles i quatre cosins, fills dels Català de la farmàcia, família prou coneguda a Valls. El rostre d'aquests models fa que la pintura sigui més propera, més sincera. El conjunt homenatja la imatge de la Mare de Déu del Roser, situada al centre, obra de l'escultor reusenc Modest Gené.

El Roser representa un dels exemples que ens pot ajudar a entendre la decisió d'omplir el gran buit que havia deixat la desaparició dels antics retaules, cremats o destruïts durant la guerra del 1936-1939. A la capella del Roser hi havia hagut un important retaule del segle XVI. Es dona el cas que el fresc de Català Gomis reproduïx els quinze misteris del Rosari, els mateixos que reproduïa l'antic retaule, disposats de semblant manera. Probablement Català Gomis va rebre l'assessorament del seu amic Cèsar Martinell, que havia estudiat i publicat una monografia sobre la capella del Roser el 1924.

El recorregut de Català Gomis ens ha de dur a Vilallonga, on trobem una de les obres més espectaculars, sobretot per la grandària del conjunt i per la dificultat de realitzar aquest treball a la cúpula de l'absis de Sant Martí.

Nascut a la vila d'Alcover (Alt Camp), de família pagesa, ben aviat tingué l'oportunitat d'entrar en contacte amb l'estudi de la cultura clàssica, el llatí, la literatura i l'art, a la vegada que aprenia l'ofici d'ebenista.

Als 19 anys es traslladà a viure a Barcelona, on, combinant l'estudi amb el treball, seguí la carrera de Belles Arts a l'Escola de Llotja. Els seus mestres van ser Ramon Calsina, Francesc Labarta, Lluís Muntaner i Antoni Vila Arrufat. Obtingué diversos premis, entre ells la medalla d'or en el dibuix de la figura en moviment pel gran domini de l'anatomia i del clarobscur per delimitar volums.

Es casà l'any 1940 amb Glòria Agràs Domingo, també filla d'Alcover, amb qui van tenir tres filles: Marta, Mireia i Glòria.

Dedicà integrament la seva vida a l'art i el cultivà en totes les seves facetes: pintura de cavallet, oli i aquarel·la, pintura mural, retaule, ceràmica i gravat (sobretot la xilografia). Realitzà una gran quantitat de boixos amb extrema precisió i detall, amb l'estil que el caracteritza. D'aquests boixos, alguns dels quals són autèntiques obres d'art, se'n van fer una gran quantitat d'impressions a una o diverses tintes. Al Museu d'Alcover n'hi ha una bona mostra.

Però entre totes les activitats artístiques, se'l coneix com el gran pintor muralista del Camp de

Tarragona. Té una quarantena de murals, de temàtica al·legòrica i religiosa, en esglésies, capelles i edificis públics i privats de Catalunya. El seu procediment preferit va ser el fresc, però n'utilitzà també d'altres com l'oli o l'encàustica.

Català Gomis s'expressà a través d'un dibuix net i segur, amb composicions àmplies i arriscades, dominant els grans espais i també els més petits, però sempre amb un sentit monumental. Aplicà el color amb valentia, al servei d'un dibuix acurat, de perfecta anatomia. La influència clàssica o renaixentista és ben palesa en la seva obra.

Com a muralista decorà un gran nombre d'esglésies de les comarques de Tarragona. Fou aquí on la seva obra trobà el més ampli sentit: la llum especial del Camp de Tarragona, la nitidesa de contrastos, la duresa dels perfils i el fort caràcter dels seus homes, hi són sempre presents. És un art d'equilibri i de puresa, de calma i de repòs. Una obra clara, alegre i lluminosa. Les figures, que sovint recorden l'actitud i el rostre de persones que ell estimava, es mostren amb gestos lents i ritmes suaus, amb un càlid hieratisme i una intensa i sincera vida interior.

Hi ha una mostra permanent d'obra seva al Museu Municipal d'Alcover. Tot i viure a Barcelona, va mantenir-se sempre vinculat a la seva vila natal, on desitjà ser enterrat. La vila d'Alcover el nomenà fill il·lustre. ■

ANTON CATALÀ I GOMIS (Alcover, 1911 - Barcelona, 1970)

OBRA MURAL

Alcover: *Artesans i agricultors*, 1950 (oli sobre tremp) Vestíbul de l'Ajuntament - *Bateig de Jesús*, 1958 (fresc) Baptisteri de l'Església Parroquial - *Altar del Santíssim*, 1963 (fresc) Església Parroquial - *Sant Sopar*, 1958 (fresc) Menjador de La Parellada. *Temes agrícoles*, 1964 (fresc) Vestíbul de La Parellada.

Barcelona: *Al·legoria* a l'òptica, 1947 (oli sobre or) Casa Cottet - *Capella provisional Sant Pius X*, 1954 (oli) Habitatges del Congrés - *Natura*, 1969 (ceràmica) Plafó jardí particular.

Capafonts: *Altar Major*, 1957 (fresc) Església Parroquial.

Constantí: *Baptisteri*, 1967 (fresc) Església Parroquial.

Els Hostalets de Pierola: *Altar Major*, 1958 (fresc) Església de Sant Pere.

Farena: *Mural*, 1946 (oli) Església de Sant Andreu.

La Riba: *Capella de la Família Gomà - Serra*, 1959. Cementiri de la Riba.

Passanant: *Altar major, baptisteri i laterals*, 1943 (oli sobre tela) Santuari Ntra. Sra. de Passanant.

Picamoixons: *Altar de la Puríssima*, 1964 (fresc) Església Parroquial.

Reus: *Volta baldaquí*, 1945 (fresc) Prioral de Sant Pere.

Tarragona: *Mesos de l'any*, 1946 (oli) Saló Cambra Agrícola de Tarragona - *Al·legoria*, 1947 (oli sobre tremp) Vestíbul de l'Institut de Sanitat - *Distribuïdor d'entrada a la planta noble*, 1962. Casa Castellarnau - *Casa Batlle*, 1962. Tarragona.

Torà: *Fons àngels de l'altar del Pilar*, 1946 (oli sobre tela) Església Parroquial.

Vallmoll: *Lluneta de la Sagristia. Lapidació de Sant Esteve*. Església parroquial.

Valls: *Altar del Sant Crist*, 1939 (oli) Església del Cor de Maria - *Escenes vida de Sant Cesari*, 1943 (fresc) Capella Granja Doldellops - *Al·legoria valenca*, 1946 (fresc) Antic despatx de l'Alcalde. Ajuntament de Valls - *Altar del Sant Sepulcre*, 1947 (fresc) Arxiprestal de Sant Joan - *Altar del Sagrat Cor*, 1947 (fresc) Antic convent de monges carmelites - *Menjador de la Granja Doldellops*, 1957 - *Misteris del Rosari*, 1955 (fresc) Capella del Roser - *Cambril de la Mare de Déu del Lledó*, 1965 (fresc) Santuari del Lledó.

Vilallonga: *Altar Major*, 1956 (fresc) Església de Sant Martí.

*"Per dominar els grans espais als que s'enfrontava, recordo el pare pujant i baixant de la bastida sovint per comprovar des de baix l'efecte del conjunt i copsar la distorsió que es produeix amb la perspectiva, ja que la distància empetiteix la imatge. Dimensions, composició general, coloració, il·luminació... Poder portar el control del conjunt sumant petites parts, és d'una gran complexitat i requereix molta experiència."*⁴

L'evolució de la pintura de Català Gomis no s'escapa dels ulls de l'expert. A l'obra més primitiva -com la del Cor de Maria de Valls, les dues de la capella de la Granja Doldellops, les de Farena i fins i tot la de l'Ajuntament de Valls- s'endevina com un atansament als clàssics, un treball més acadèmic en què l'artista encara no havia experimentat l'estil que li havia de donar personalitat. És al baldaquí de Sant Pere de Reus i al Sant Sepulcre de Sant Joan de Valls on es comencen a perfilar les formes esveltes i el traç més angulós característic, també, del seu treball xilogràfic.

El recorregut per l'obra de Català Gomis ens mostra l'evolució de la tècnica d'un pintor que aprèn a cada treball. En el llistat adjunt hi hem volgut fer constar l'any de realització de l'obra per facilitar una pista preciosa a l'aficionat a l'art: les obres primerenques de principis dels anys 40 del segle XX contrasten amb les obres de finals dels anys 60, molt més influenciades per corrents contemporanis, sovint propers a l'obra d'un altre gran artista, Maties

Palau Ferré (1921-2000), amb qui probablement va mantenir una bona relació.

*"Per a un pintor de gran capacitat perceptiva com el meu pare, l'evolució s'havia fet per un procés purament natural. Deia que el que ha conegut la nitidesa dels colors amb l'aquarel·la, necessàriament ha d'estimar el fresc con un acabament completíssim de la seva obra pictòrica"*⁵

Entre els muralistes contemporanis, l'obra dels quals podem veure a les nostres comarques, hem de destacar Lluçia Navarro i Rodón (1924-2007), vallenc per part de mare, que va destacar per un traç figuratiu que recorda l'estil de Català-Gomis. Lluçia Navarro té obres importants al Museu de la Vida Rural i al Casal de l'Espluga de Francolí. També el montblanquí Ismael Balanyà Moix (1921-2000), proper a Català Gomis pel que fa a les figures hieràtiques que caracteritzaven part de la seva obra, amb un ús més suau del color que l'artista alcoverenc.

Català Gomis va produir una obra molt extensa, en una vida massa curta. La seva obra surt de l'anonimat en el qual modestament s'havia recollit, per mostrar la cara més amable del color i de la llum. La temàtica religiosa, costumista o al·legòrica no és el que sorprèn la persona que gaudeix de l'art; és la tècnica de l'artista, el domini de l'espai, de la llum, de la composició, la força del traç dels seus pinzells i, sobretot, la sinceritat de la mirada dels seus personatges i la seva actitud. ■

VILALLONGA DEL CAMP

Cúpula de l'altar major de l'església de Sant Martí.
Fotografia: Manel Giné.

¹ Marta Català: *L'Anton Català i Gomis, In Memoriam*. Barcelona, 20 de novembre de 1972. Aquest escrit el va fer Marta Català i Agràs, filla gran d'Anton Català, gairebé dos anys després de la seva mort.
² Marta Català va morir el 3 de febrer de 1997, a l'edat de 54 anys.
³ Demano permís al pare. Mireia Català. Octubre 2015
⁴, ⁵ Mireia Català, obra citada.